

APJOK VIVIEN

apjokvivien@gmail.com
doktorjelölt, tanársegéd (SZTE BTK)

Fürdővárosi vágyak – Maros-part, termálfürdő és idegenforgalom¹ Makón²

Wishes of a spa town – coast of Maros, thermal bath and tourism in
Makó

ABSTRACT

The aim of this study is to summarize, based on primary sources, the series of decisions made by the management of the town of Makó between 1950 and 1990, which aimed to declare the settlement a spa town. The spa culture of Makó, as the basis of spa tourism, takes place in two arenas: on the coast of river Maros on the outskirts of the settlement and in the thermal spa in the downtown. The relevant decisions and activities of the period are recorded in writing in the protocols of the Executive Committee of the Council of Makó and the minutes of the Csongrád County Water and Sewerage Company, as well as in the register of the Water Directorate - these reflect the institutional attitude. In addition, the period from the 1950s onwards can already be grasped in the form of recollections which complement, nuance formal arrangements with individual experiences and motivations.

¹ Az idegenforgalom és a turizmus terminusok közötti eltérés, ahogyan arra SCHLEICHER (2018. 23.) is rámutat: „Némileg más összefüggésben vonja kritika alá az „idegenforgalom” kifejezést és állítja szembe a „turizmussal” a turizmus jelenségeire irányuló szociológiai-antropológiai kutatás, mégpedig az „idegenforgalom” etnocentrikus jelentésárnyalata miatt. Ennek ellenére a turizmusantropológia hazai kibontakozásakor a két fogalmat még párhuzamosan használták a szerzők.” Az általam áttekintett történeti források is – hasonlóan a Schelicher által tapasztaltakkal – elsősorban az idegenforgalom kifejezést használják, s a későbbi (recens) forrásokban már a turizmus, turisztika kifejezéseket olvashatjuk. Ígyeközvén dolgozatomban „beszéltem” a forrásokat, elsősorban az idegenforgalom terminust használtam, de kevésbé törekedtem a tudatos differenciálásra, mivel esetünkben nem ível át az elemzés történelmi korokon, így azt nem éreztem szükségesnek.

² Jelen írás a 2019. augusztus 30-án, a VII. Kárpát-medencei Fiaial Magyar Történészek Tábora (Ópusztaszer) keretében elhangzott előadásom tanulmányá átdolgozott változata.

KULCSSZAVAK

néprajz, helytörténet, turizmus, fürdőkultúra, 20. század
ethnography, tourism, local history, spa culture, 20th. century

DOI 10.14232/belv.2021.1.6

<https://doi.org/10.14232/belv.2021.1.6>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Apjok Vivien (2021): Fürdővárosi vágyak – Maros-part, termálfürdő és idegenforgalom Makón.
Belvedere Meridionale vol. 33. no. 1. 71–88. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

BEVEZETÉS

„A *fürdő* és *város* szavak valamilyen nyelvtani szerkezetben történő összekapcsolása nem 20. századi és nem is magyar jelenség. Némely híres fürdőhelynek a nevében van a „Bad” szó, mint Karlsbad esetén [...] Nálunk a *fürdő* elnevezés főleg akkor jelent meg a települések neve mögött, ha a fürdő maga egy település mellett volt található, mint például Bártfától néhány kilométerre Bártfafürdő, vagy Parád mellett Parádfürdő. [...] A fürdőváros megjelölés a két világháború közötti időszakban terjedt el, elsőként és legtöbbször Budapesttel kapcsolatban...” (JUSZTIN 2015. 55.). Makót ma már fürdővárosként is szokás emlegetni, noha nem szerepel nevében a -fürdő utótag. Fürdővárossá nyilvánításának gondolata azonban nem korunk ideája – az visszanyúl a 20. századba.

A makói fürdőkultúra két fő színtere a település határában elterülő Maros-part és a belvárosban található termálfürdő. A Maros-part mint fürdőhely már a 19. század végén is működött (TÓTH 2002, APJOK 2020), akkor azonban még elsősorban a rekreáció³ jegyében. A belvárosi termálfürdő története a 20. század közepére nyúlik vissza, ekkor elsődleges feladata a tisztasági igények kielégítése volt (kádfürdő, infrastruktúra). A két színtér történetisége is meghatározza eltérő fejlődési ütemét, hiszen a termálfürdő megnyitásakor a

³ „A rekreáció ma már nem új keletű fogalom, ezáltal nem is lehet rá úgy tekinteni, mint a 21. század modern tevékenységrendszerére, hiszen gyökerei messzire nyúlnak vissza. Kialakulásának kezdetét az őskorig szokták visszavezetni, azonban fontos tudni, hogy egyrészt akkortól beszélhetünk rekreációról, amikor megjelent a szabadidő az emberek életében, másrészt, amikor rendelkezünk annak szabad felhasználásával, azaz dönteni tudunk arról, hogy mit teszünk szabadidőnkben.” RÉVÉSZ – MÜLLER – BÍRÓ 2015. 6.

város vezetése napirendre tűzte a Maros-part idegenforgalmi célú fejlesztését, s erre alapozva kívánta elérni Makó fürdővárossá nyilvánítását. Ez a termálfürdő történetének később válik központi elemévé, a 20. század második felében még eltérő szerepet szánnak a „néplavór”-nak.⁴

Dolgozatom célja, hogy elsősorban forrásfeltáró munkára alapozva ismertessem az 1950-1990 közötti makói intézkedések azon sorát, amelyeknek célja tudatosan és tervszerűen az volt, hogy Makót fürdővárossá tegyék. A korszak erre vonatkozó döntései, tevékenységei egyrészt a Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának (továbbiakban: VB vagy Bizottság), valamint a Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyveinek lapjain, illetve a Szegedi Vízügyi Igazgatóság jegyzékében írásos formában rögzítettek – ezek tükrözik az intézményi attitűdöt.⁵ E mellett az 1950-es évektől kezdődő időszak már megragadható visszaemlékezések formájában, amelyek kiegészítik, egyéni élményekkel és motivációkkal árnyalják a hivatalos intézkedéseket.

STRAND A MAROS-PARTON

A VB jegyzőkönyvekben 1950-től megjelenik és mindig visszatérő elem a halászcserda/étterem bérbe adása, a strand fürdődíjainak és nyitva tartásának kérdése, különböző rendezvények szervezése, valamint az árvizek és belvizek következményei. Ezek azok a témák, amelyek 40 év jegyzőkönyveinek anyagából néprajzi adatokat szolgáltatnak.

1950. november 30-án döntött a Bizottság a *Marosmenti hídőrnél* lévő halászcserda épületének a *József Attila Tűzoltószaksztyá* részére való átengedésről, és a határozat kiemeli, hogy díjtalan használatot biztosít, és engedélyezi az átalakítási munkálatokat.⁶ Ez a vendéglő minden bizonnyal nem azonos a marosi partfürdőhöz tartozóval, amelyet az 1951. évi fürdőszézon idejére a Makói Béke Szálloda⁷ és Vendéglátó Vállalat egész idejére 300 Ft ellenértékért cserébe bérbe vett a várostól.⁸ Az nem derül ki a jegyzőkönyvekből, hogy 1953-ig a József Attila Tűzoltószaksztyá használta-e a halászcserdát, annyi azonban bizonyos, hogy az 1953. július 17-én kelt jegyzőkönyvben már „volt Halászcserda”-ként hivatkoznak rá, és a VB átengedte az épületet a Marosi Homokkitermelő Vállalatnak.⁹

A „marosi partfürdő” belépődíjainak és nyitva tartásának kérdései több ízben előkerülnek a dokumentumokban. Egy 1951-es irat rögzíti, hogy a fürdő munkatársai a folyó évben is megkapják a „dolgozók részére fennálló” kedvezményt, s az is kiderül ebből a határozatból, hogy

⁴ Az elsősorban tisztasági célokkal épült termálfürdőt, eredeti funkciójának okán, a mai napig gyakran emlegetik „néplavór”-ként.

⁵ Köszönettel tartozom a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár Makói Fiókleveletára vezetőjének, Urbancsok Zsoltnak, illetve Vizi Dávid Máténak, a levéltár munkatársának, hogy levéltári kutatásomhoz minden segítséget megadtak.

⁶ Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Megyei Levéltár Makói Fiókleveletára (a továbbiakban: MNL CSML ML): Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 520-6/4/1950.vb. határozat

⁷ Ez a Korona Szálló világháború utáni elnevezése. Forrás: https://mandadb.hu/tetel/571186/Korona_Szalloda_kepeslap_Mako_1919 (Letöltés: 2020. 07. 24)

⁸ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 520-14/8/1951.vb határozat

⁹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 071-30/7-1953.vb határozat

a fürdőjegyek előállításáról (a VB utasítására) a Pénzügyi Főosztály köteles gondoskodni.¹⁰ 1952-ben a fürdődíjak megállapításán kívül a Bizottság döntött arról is, hogy a termelőcsoport tagjai ugyanolyan kedvezményekben részesüljenek a partfürdő igénybe vételekor, mint a „többi tömegszervezet tagjai.”¹¹ Az 1955-ös strandbelépődíj-megállapítással foglalkozó határozat nem csak azt mutatja számunkra, hogy mennyibe kerültek a fürdődíjak, hanem azt is, hogy milyen szolgáltatásokat kínáltak: volt magánkabin (a jegy ára 4 Ft), társas kabin (2 Ft), gyermekjegy (1 Ft – csakúgy, mint a látogatójegy) a magánkabin-idénybérlet családok részére pedig 60 Ft-ba, tagok részére ennek felébe, 30 Ft-ba került. A szakszervezeti kabin ára 170 Ft volt, és lehetőség volt nyugágy bérletére is (2 Ft/nap, 1 Ft/fél nap).¹² Az csak egy későbbi, 1960-as jegyzőkönyvből válik világossá, hogy a kabinjegy megegyezett a belépőjeggyel, ugyanis a VB visszaadta az előterjesztést az Ipari- és Műszaki Csoport (IMCs) számára átdolgozásra, mivel nem találták kielégítőnek a beadványt – s ebben tárgyalják a külön kabin- és belépőjegy bevezetésének kérését. Az Ipari- és Műszaki Csoporttól indoklást vártak arra vonatkozóan is, hogy miért tartják szükségesnek a strandbelépők díjának újbóli megállapítását.¹³ Az IMCs újabb beadványát 14 nappal később, 1960. július 26-án tárgyalta a VB. Az előterjesztésben a diákjegyet 2 Ft, a társas kabinjegyet 4 Ft, a magánkabinjegyet 6 Ft összegben javasolta rögzíteni az IMCs, az 1 Ft-os látogatójegyet pedig meg kívánták szüntetni. Érveltek a belépőjegy és a kabinjegy szétválasztása mellett, melyet azzal indokoltak, hogy sokan csak a söntéshez lépnek be a fürdőbe.¹⁴ Az áremelést a „környező városok hasonló fürdőinek díjait figyelembevéve” tartotta indokoltnak az előterjesztő, azonban a VB csak a szakszervezeti bérleti díjak javasolt összegeit (szakszervezeti bérlet egész szezonnra 12 főre 170 Ft, családi bérlet – családfő 60 Ft, családtag 30 Ft) fogadta el, a belépődíjakra új javaslatot tett. A VB, arra hivatkozva, hogy a „város lakosságából rossz hangulatot váltott volna ki” az emelés, a belépődíjat (melynek indokoltságát elfogadta a Bizottság) 2 Ft-ban, a diákjegy árát 1 Ft-ban, a társas kabin díját 2 Ft-ban, a magánkabin díját pedig 4 Ft-ban javasolta rögzíteni. A Bizottság azt is kiemelte, hogy a fürdési díjakon felül nem lehet plusz díjat szedni.¹⁵ 1961-ben újból napirendre került a belépők kérdése, de azok megváltoztatását nem tartották szükségesnek, így határozatot a korábbi díjak megtartásáról hoztak.¹⁶

¹⁰ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 520-21/10/1951.vb határozat

¹¹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 115-1/22-3/1952.vb határozat

¹² MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 05-12/3/1955.vb határozat

¹³ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 120/1960.vb határozat

¹⁴ A látogatójegy tehát nem lehetett azonos a belépőjeggyel, az azonban nem derült ki, hogy mi a kettő közötti különbség.

¹⁵ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 128/1960.vb határozat

¹⁶ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 51/1961.vb határozat

1. ábra Strandolók a Maros-parton 1970 körül. Forrás: MNL CSML ML

TERMÁLFÜRDŐ ÉPÜL

Az ezt követő években nem került újra előtérbe a belépők kérdése, ennek oka pedig egyrészt az lehet, hogy egy nagyobb ívű fejlesztésbe kezdtek a Maros-parton, amely kihatott a településre is, hiszen Makó fürdővárosi minősítését a VB a partfürdőre alapozott idegenforgalom fellendítésében látta megtestesülni. Másrészt 1961-től egy másik színtérrel bővült a makói fürdőélet: ekkor ugyanis már építeni kezdték a termálfürdőt. A Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyve egészen pontosan rögzíti az első kútfúrás tervezett dátumát: 1955. július 5-én jelölték ki a mélykút helyét, a fúrást pedig ugyanezen év szeptember 1-jére ütemezték. Ezt az évszámot támasztja alá az az 1975-ben kelt jegyzőkönyv is, amely a termálfürdő reklámanyagához kapcsolódó fürdőtörténeti adatokat tartalmazza.¹⁷ Végül 1956-ban érték el a termálfürdő feltöréséhez szükséges 800 méteres mélységet egy a korábbtól eltérő fúróponton,¹⁸ s erre az évszámra hivatkoznak legtöbbször a makói közbeszédben (MAKÓI HÍREK 2008, KOVÁCS ISTVÁNNÉ 2008, MEDGYESI 2012, TERMALONLINE.HU 2017).

A korábbi, 1955. július 14-én kelt értesítésben a Makó Város Tanácsa Fürdőépítő Bizottsága nem csak a termálkútról ad tájékoztatást, de a fürdő építésével kapcsolatban is megfogalmaz javaslatokat: az építkezéshez társadalmi munkára van szükség, illetve a tsz-ek, vállalatok és

¹⁷ MNL CSML ML: Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyve, 3/44.525/1975.

¹⁸ Viharsarok 1956. május 29. 1.

hivatalok dolgozói ezen felül havi keresetük 10%-ával is járuljanak hozzá a projekthez.¹⁹ Ezt kiegészíti a 20 évvel későbbi dokumentum, amelyből kiderül, hogy a társadalmi munkán felül 14 millió forintba került a beruházás, és ez „a város arculatában is jelentős változást” eredményezett. A fürdőépítés okaként a fürdőszobás lakások kevés számára hivatkozott a jegyzőkönyv, s a higiéniai funkciót támasztja alá (a dokumentumban közölt név: *Makói Tisztaságfürdő* mellett), hogy szappan és „shampon” is kapható volt az 1962-es nyitást (a közbeszédben az 1963-as évre hivatkoznak) követően. Ennek is köszönhető, hogy az emlékezetben még mindig „néplavór”-ként él a most már „rég”i fürdő képe. De a medencéken (50 méteres sportmedence, ülőpados „termál” medence, gyermekpancsoló medence) kívül 12 darab férfi és női zuhanyzóval, illetve káddal ellátott fürdőszoba is helyett kapott az intézményben.²⁰ Adatközlőim így emlékeznek vissza:

„Mi a családommal a fürdőbe nem jártunk, de emlékszök – bár kicsi vótam még –, amikor a termáikutat fűrták. Mink oda jártunk „dagonyázni” – hát most hogy mondjam, na, olyan vót az, mint amikor a marhák hempörögnek a dagonyába’. Akkor még, az 50-es években nem volt ugye a fürdő felépítve, de a kút mellett ami kifolyt víz, abba’ mi mindig tocsogtunk. Gyerökként nagyon jó élmény vót az. Aztán csak arra emlékszök, hogy mindönki néplavórnak hitta a fürdőt, de mink inkább a Maros-partra jártunk.” (BJné, nő, 71 – interjú 2020, Makó)²¹

„Mink tanyán laktunk ugye, én mög gyűttem be a városba piacozni, hát olyan nagyobb gyөрkforma vótam mán, de én jártam a fürdőbe, mer’ ott vót kád, otthon mög nem. 1 Ft volt, és akkó’ fürödtem kádba’, 1 órára. Hazafelé éppen útba esött. Erre emlékszök.” (BJ, férfi, 71 – interjú 2020, Makó)

Az 1600 fő befogadóképességű fürdő azonban nem csak tisztasági funkcióval bírt, erre utalnak egyrészt a kölcsönzési szolgáltatások: női és férfi fürdőruhák, törölköző, nyugágy, sakk, pingpong, tollaslabda, gumimatrac, úszsapka; másrészt az, hogy a reklámanyag kapcsán kifejezetten kiemelik, hogy nem csak makóiak, de külföldi vendégek is látogatják az intézményt a nyitás óta eltelt 13 évben.²² A fürdőt 1962. április 4-én adták át ünnepélyes keretek között,²³ de részlegesen már 1961. július 1-jétől látogatható volt.²⁴

¹⁹ MNL CSML ML: Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyve, 58/1955.

²⁰ MNL CSML ML: Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyve, 3/44.525/1975.

²¹ Az interjúk szövegét a makói ö-ző nyelvjárásnak megfelelő formában jelenítem meg a tanulmányban, ahogyan az informátoroktól elhangzott.

²² MNL CSML ML: Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyve, 3/44.525/1975.

²³ MNL CSML ML: Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat jegyzőkönyve, 3/44.525/1975.

²⁴ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 79/1961.vb határozat

2. ábra A makói termálfürdőben 1970 körül. Forrás: MNL CSML ML

Ugyanebben az évben a MÉDOSZ (Mezőgazdasági, Erdészeti, Élelmiszeripari és Vízügyi Dolgozók Szakszervezete) helyi vezetősége kérelmezte a várostól 29 fő (veteránok és nyugdíjasok) számára „szabadjegy” biztosítását a fürdő használatához, ezt azonban a VB azzal az indoklással utasította el, hogy egyrészt az addig forgalomba helyezett bérletek is kedvezményesek, melyre több engedményt nem tudnak biztosítani, másrészt az egészségügyi szempontból rászorulókat a szakszervezet vagy a munkahely támogassa a bérlet megvásárlásával.²⁵ 1961 őszére a nyitva tartási idő csökkentése mellett döntöttek (12-20 óra), az addig 17 fős dolgozói létszámot pedig 5 főre redukálták (2 mentős, 2 ruhatáros, 1 pénztáros). Az ülésen arról határoztak, hogy a VB elnöke az időjárástól függően teljesen bezáráthatja az épülő intézményt, és ehhez kapcsolódóan a munkaviszonyok ilyen módú megszüntetését is megszavazták. Kikötötték ugyanakkor, hogy a VB elnöke köteles „a fürdő bezárása után gondoskodni annak őrzéséről.”²⁶ A bezárást végül – részben a fürdőzők számának csökkenése, részben műszaki hiányosságok miatt – október 15-i hatállyal rendelte el a Bizottság.²⁷ 1962-ben kiderült, hogy a tervezett hitelből a város nem tudja kifizetni az épülő intézményt, így a Makói VB a Csongrád Megyei Tanács VB-jétől 1.100.000 Ft-ot igényelt az év júliusában, azzal a kitételrel, hogy a kölcsönt legkésőbb 1963. június 30-ig köteles visszafizetni.²⁸ Egy hónappal később érkezett a hír, hogy a Községfejlesztési

²⁵ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 91/1961.vb határozat

²⁶ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 131/1961.vb határozat

²⁷ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 143/1961.vb határozat

²⁸ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 179/1962.vb határozat

Alapból Makó városa megkapja az igényelt támogatást.²⁹ A Vízügyi Igazgatóság jegyzékében a termálfürdő 1963-ban 26 alkalommal bukkan fel. Ezekben megjelennek a strand belépődíjának megállapítása, fürdőházirend, úszómesteri vizsga kérelme, fürdő forgalmával kapcsolatos statisztikák, nyitva tartás, úszótanfolyamok, fürdő-masször tanfolyam, de kiderül belőlük az is, hogy telefonállomás is működött a termálfürdő területén.³⁰ A Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat 1964-es kimutatása azt tanúsítja, hogy „állandófürdő” és „idényfürdő” is üzemelt, és előbbi 2 műszakban 19 főt, utóbbi 1 műszakban 3 főt alkalmazott.³¹ Ugyanezen év Vízügyi Igazgatósági dokumentumai fürdőkezelői tanfolyam, fürdő- és vízműkezelői tanfolyam meglétéről tanúskodnak.³²

A MAROS-PART ÁTRENDÉZÉSE

A termálfürdő ügye ezt követően nem bukkan fel újra a jegyzőkönyvekben, a Maros-part kérdése azonban szinte folyamatosan napirenden van. 1964-ben a VB utasította az Építési és Közlekedési Osztályt, hogy a „Marosparti strandhoz” vezető földutat mielőbb hozassa rendbe, és gondoskodjon annak salakkal való feltöltéséről.³³ 1966-ban a Művelődésügyi ÁB javaslatot tett a Maros-parti napközi otthon felszereléseinek beszerzésére 30.000 Ft értékben, melyet azonban a VB, arra hivatkozva, hogy Makó Város Tanácsa az 1966. évi községefejlesztési alap költségvetésének terhére már 100.000 Ft összeggel támogatta a napközi tábor és vidéki táborok felszereléseinek pótlását, elutasított.³⁴ Ugyanebben az évben a VB a József Attila Napközis Tábor mellett 1000 négyszögölnyi területet engedett át a makói Gyógypedagógiai Intézet 150 fogyatékkal élő gyermeke részére a Maros-parton.³⁵

A Maros-part fejlesztése kapcsán 1967-ben érkezett el a fordulópont, amikor dr. Forgó István és Forgó László benyújtották a „Marospart rendezésével kapcsolatos előterjesztés”-t. Ennek célja a Maros-part rendezése, fürdő- és pihenőterületté fejlesztése volt, melynek megvalósítása céljából a VB megalakította a *Marospart fejlesztése Előkészítő Bizottságot*³⁶ (továbbiakban: MEB). A MEB elsődleges feladatai: a Városi Tanács programja III. fejezete 8. pontjának megfelelően a terület természeti adottságainak kihasználását tervezze meg, fejlessze fürdő- és pihenőterületté, készítse el a használat szabályozásának alapelveit. A határozatban kiemelték, hogy a MEB komplex javaslatok megalkotására törekedjen, melyekben tartsa szem előtt a társadalmi megoldás lehetőségét, tegyen javaslatot a *Marosparti Intéző Bizottság* (MIB) létrehozására, dolgozzon ki munkatervet. A MEB 1968. január 10-én alakult meg, és elnöke felhatalmazást kapott részkérdések tanulmányozására, szakbizottságok felállítására.³⁷ A MEB elnöke,

²⁹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 208/1962.vb határozat

³⁰ MNL CSML ML: Vízügyi Igazgatóság jegyzéke Iktatókönyvek listája, 1963-14, 111, 116, 119, 148, 149, 172, 183, 184, 191, 204, 205, 206, 209, 210, 213, 214, 218, 227, 242, 255, 256, 258, 264, 331, 497

³¹ MNL CSML ML: Csongrád Megyei Víz és Csatornamű Vállalat kimutatása, 1964. április 24.

³² MNL CSML ML: Vízügyi Igazgatóság jegyzéke Iktatókönyvek listája, 1964-94, 161, 166, 205, 407, 471

³³ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1964. július 02: 4. napirendi pont

³⁴ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 43/66.vb határozat

³⁵ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 61/1966.vb határozat

³⁶ A „fejlesztése” szó az eredeti dokumentumban kisbetűvel szerepel.

³⁷ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 203/1967.vb határozat

dr. Draskóczy Ede, a bizottság első jelentését az 1968. március 8-án rendezett VB-ülésen adta elő. A beszámolóból kiderül, hogy a MEB tárgyalta az Urbanisztikai Társaság³⁸ „kiküldötteivel”, akikkel megállapodtak, hogy a helyszíni szemle alapján tanulmánytervet készítenek. A Szegedi Vízügyi Igazgatóság mellett a Szegedi Idegenforgalmi Hivatallal is tárgyaltak, ez utóbbi pedig már egyértelműen utal a város határait átlépni kívánó hatókörre; a tárgyalások során mindkét intézmény támogatásáról biztosította a MEB-et. A beszámoló azt is tanúsítja, hogy a „város politikai, társadalmi, állami és gazdasági szerveinek, a tanácsstagok az általuk a lakosságtól nyert” javaslatait is figyelembe vették a fürdő- és pihenőterület fejlesztés kapcsán. A jelentés hangsúlyosan kiemeli, hogy „elgondolásaink, javaslataink csakis olyan műszaki és egyéb megoldásokra irányulnak, amelyek a Marospart jellegét, természeti környezetét, hangulatát megőrzik. A jövőt illetően is ennek szigorú betartását javasoljuk.” – ez tehát a természetvédelmi szempontok előtérbe helyezésére utal. Draskóczy – a MEB létrehozásakor lefektetett elveket is figyelembe véve – a társadalmi munka szükségességét jelöli meg a „nem anyagigényes célkitűzések” teljesítése folyamán, és ehhez kapcsolódóan megjegyzi, hogy a bizottság felállításakor megtett ígéretüket, miszerint a Maros-parti út mentén az irányfényeket villamosenergia-ellátással megoldják, hamarosan (társadalmi munka igénybevételével) teljesíteni tudják. Ehhez azonban még szükséges a „marosparti lejáró út építése ügyében sürgősen dönteni”, illetve a Gözmalom és a Liget utcák között a vezetéképítést akadályozó fák, bozótok rendbe tétele, szemét elhordása. Ez a beszámoló tanúskodik arról is, hogy „camping telep” létrehozását is tervbe vették a Maros-part fejlesztése kapcsán, s az is kiderül, hogy a kijelölt terület a kérdéses időszakban még mezőgazdasági művelés alatt állt. Ehhez kérte a MEB elnöke jogi feltételek biztosítását, amelyek lehetővé teszik, hogy a mezőgazdasági művelés alól kivonják a területet, megkezdődhesen a parkosítás, fásítás, füvesítés – mindezt a kertészeti munkaközösség bevonásával kívánták megvalósítani. A VB határozati javaslata alapján pontosan látható, hogy a kemping létrehozásához mely helyrajzi számon, milyen kezelésben álló területek művelés alóli kivonása mellett döntöttek; ez a VB kezelésében, a makói Legeltetési Bizottság kezelésében, illetve a Csongrád Megyei Állami Erdőgazdaság kezelésében lévő, összesen 37 kataszteri hold nagyságú területet jelentette. A határozati javaslat alapján azt is tudhatjuk, hogy Makó Város Tanácsa utasította a VB-t új közlekedési utak kijelölésére, a hétfégi házak építésére vonatkozó előírások kimunkálására, illetve az év július 1-jétől a Maros-partra autóbusz-forgalom szervezésére. A buszforgalom mellett az idegenforgalmi célokat támasztja alá az infrastruktúra kiépítése: villamos hálózat, illemhelyiség kialakítása, vendéglátás bővítése, javítása, nyilvános távbeszélő állomás felállítása. Ezen felül a szakszervezeti üdültetés feltételeinek biztosítását is ez a határozati javaslat tartalmazza: „felkéri a Tanács az állami és gazdasági szervek vezetőit és a Szakszervezeti Bizottságokat, hogy segítsék elő, tegyék lehetővé a területen korszerű vállalati üdülőépületek létesítését és fenntartását.” Szintén ebből a dokumentumból tudhatjuk, hogy a Makó Város Tanácsa a jóváhagyott terv megvalósításának szervezésére Marosparti Intéző Bizottságot hozott létre, melynek feladatai: a fürdő- és pihenőterület terveiben foglaltak fokozatos megvalósítása; társadalmi munka megszervezése; a területen a természetvédelem, valamint a tisztaság és rend

³⁸ A Magyar Urbanisztikai Társaság 1966-ban alakult, célja „a sokféle szakma összehangolt tevékenységéből álló magyar urbanisztikának, a térségi és településfejlesztésnek, tervezésnek, irányításnak és működtetésének minél sikeresebbé hatékonyabbá és eredményesebbé tétele.” https://www.facebook.com/pg/mindenamiurbanisztika/about/?ref=page_internal és http://www.mut.hu/?module=news&action=list&fname=rolunk_alapszabaly (Letöltés: 2020. 08. 01)

fenntartása, ellenőrzése; „széleskörű propaganda kifejtése a fürdő és pihenő területnek Makó város és környéke dolgozói által való igénybevétele érdekében”; a vállalatokkal és szervekkel együttműködésben, kapcsolatot tartva a Szegedi Idegenforgalmi Hivatallal, megteremteni és fejleszteni az idegenforgalom feltételeit.³⁹

3. ábra Fürdőzők a Marosban 1965 körül. Forrás: MNL CSML ML

Az 1967-68-as év tehát fordulópontot jelentett a Maros-part mint tér (át)értelmezésének kapcsán: a korábban elsősorban a helyiek által látogatott strand, valamint a mezőgazdasági művelésre használt területek tudatos, tervszerű átalakítását indította el a város vezetése. Mint látható, a turisztikai célú hasznosítás kiemelt helyet kapott a tervben, melynek megvalósításához az anyagi feltételek biztosítása mellett – a néhány évvel korábban a termálfürdő építése során is alkalmazott – társadalmi munka bevonását lényegesnek tartották. Ez a folyton hangsúlyozott közösségi tevékenység tükrözi a szocializmus munka- és életmódeszményét, amely szerint „emberi lényege a munka közösségi jellegében nyilvánul meg. A munka társadalmi jellegű, belőle fakad minden jog, minden kötelesség. A munka szocialista közössége minden dolgozóban kialakítja a társadalom iránti felelősséget és azt a meggyőződést, hogy a társadalomnak szüksége van az ő tevékenységére. Ebből a meggyőződésből fakad biztonsága és védettség-érzete.” (BÉLAFI 1981: 26). Ez az attitűd a visszaemlékezésekben is megjelenik:

³⁹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, dr. Draskóczy Ede, a MEB elnökének határozati javaslata 1968. február 20.

„Az vót a valami, igen, amikor még együtt dógoztunk ezökön. A szocializmusba' vót társadalmi munka, együtt csináltuk, együtt izzadtunk. Ez, ami most fölépült, így ez a fürdő mán nem olyan. A régibe' benne vót a helyiek keze munkája, helyiek jártak oda – ezér' is hívtuk néplavórnak. Ez mán nem a makóiaknak van.” (VI, férfi, 75 – interjú 2015, Makó)

A Maros-part átalakulására így emlékeznek vissza:

„Az üdülőtelep? Hát, nézzük csak. Szerintem ott az ötvenes évekbe' nem nagyon vót még sömmi. Utána, a hatvanas évekre emlékszők, hogy akkó mán vótak szakszervezeti üdülők, mög egy-két másik ház, de olyan kis nyaralók, amik most is mögvannak, azok akkor még nem vótak. Úgy valahogy kezdtek szerintem kiépülni a hatvanas évek végén. Fődek azok az üdülőknél nem vótak, hanem a másik oldalt, arrébb. Talán a kemping helyén, úgy emlékszők.” (BJné, nő, 71 – interjú 2020, Makó)

ÖSSZEÉR A KÉT SZÍNTÉR: FÜRDŐVÁROSI VÁGYAK

Az 1969-es év ismét kiemelt jelentőséggel bír témánk szempontjából, ugyanis ekkor került napirendre a VB ülésén a „hévizeink gyógyvízzé, a város fürdővárossá nyilvánítása” terve. A kérdést a Bizottság 1969. március 18-i ülésének 2. napirendi pontjaként tárgyalta, s érdemes részletesebben beletekintenünk a határozat meghozatala előtti vitába. A tervezet előadója dr. Kiss Mihály, az Egészségügyi Osztály vezetője, a diszkusszióba kérdésekkel és hozzászólásokkal Mező Rozália, Kádár Sándor, Binecz János, Arató Márton és Répási Imre VB-tagok, dr. Karsai András VB-titkár, K. Kiss Sándor VB-elnökhelyettes, illetve dr. Forgó István VB-elnök is bekapcsolódott. Mező Rozália távlati tervként jelöli meg a fürdővárossá alakítást, ugyanis szerinte financiálisan egyelőre nem valósítható meg, helyette a jelenre koncentrálna. Kiemeli a gyógykezelések fontosságát, „elsőrendű feladatnak tartja a melegvizek felhasználását nem csak fűtésre, de az egészség védelmére is”, illetve szorgalmazza, hogy a „melegfürdőnél” üzemelő büfé csak a fürdővendégeket szolgálja ki. Dr. Karsai András, emlékeztetve a Bizottságot az alakuló ülésben foglaltakra, rámutat, hogy foglalkozni kell a „fürdő-város fogalom”-mal, s bár álláspontja szerint Makó még nem tudja teljesíteni az Egészségügyi Minisztérium által a fürdővárosi cím elnyeréséhez szükséges feltételeket, „mégis foglalkozni kell a fejlesztéssel annak érdekében is, hogy a fürdő kultúra fokozásával egyben az idegenforgalmi lehetőségek is növekedjenek.” Dr. Kiss Mihály beszámolójából hiányolja a fürdő által kínált idegenforgalmi lehetőségek ismertetését, példaként pedig Gyula város ezirányú tevékenységét említi. Répási Imre – Mező Rozáliához hasonlóan – szintén távlati perspektívában látja reálisnak a fürdővárosi cím elnyerését, illetve szintén hangsúlyozza a gyógyászati kezelések fontosságát. Hozzászólásából kiderül az is, hogy a társadalmi munkából, nagy energiabefektetéssel felépült fürdővel kapcsolatban „nagy volt az elkeseredés, amikor azt át kellett adni üzemeltetés céljából a Csongrád Megyei Víz- és Csatornamű Vállalatnak.” Véleménye szerint a hosszútávú cél megvalósításához szükséges, hogy a város saját kezelésébe vegye az intézményt. Kádár Sándor támogatja a tervet, és kiemeli, hogy ha Nyíregyházán, ahol nincs termálvíz, sikeresen létrehozták a reumatológiai osztályt, akkor a makói gyógyvízre és iszapra

alapozva a város fürdővárossá nyilvánítása reális cél, illetve a Maros-part üdülőteleppé fejlesztését is sürgetőnek tartja. Binecz János is azok táborát erősíti, akik szerint ez a koncepció egyelőre megvalósíthatatlan, ugyanakkor napirenden tartása fontos; illetve hangsúlyozza, hogy a fejlesztéseknek elsősorban a makóiakat kell szolgálniuk, és számba kell venni a kórház és a melegfürdő összekapcsolását a gyógyászati kezelések apropóján. Arató Márton hozzászólásában támogatja a fürdővárosi koncepciót, egyben hivatkozik a „nagy társadalmi igény”-re, s emiatt a kérdés folyamatos napirenden tartását szorgalmazza. Kádár Sándorhoz hasonlóan ő is arra hivatkozik, hogy más, Makónál ilyen szempontból szerényebb adottságokkal rendelkező városok (példaként Csongrádot hozza) pusztán a sikeresebb „propaganda munka” miatt előrébb járnak ezen a téren, és Makó messze nem használja ki a rendelkezésre álló erőforrásait. Arató szerint is elsősorban a helyi igények kiszolgálására kell koncentrálniuk, beleértve az egészségügyi fejlesztéseket is, s ennek okán mielőbb meg kell szerezni a gyógyvíz minősítést.

4. ábra Család a makói termálfürdőben 1965 körül. Forrás: MNL CSML ML

A vitát követően a Bizottság határozatában a fürdővárossá nyilvánítás tervét fenntartotta ugyan, de hosszabb távú célként jelölte meg. Az indoklásban előkelő helyen szerepelnek a város turisztikai adottságainak hiányosságai („kommunális állapot”, parkok, vendéglátóhelyek színvonala). A fejlesztések kapcsán a fokozatosság elvét kívánták követni, és komplex képben gondolkodva, lépésenként tervezték az egyes egységek (kórház, Maros-part, parkok) korszerűsítését. A határozatból kitűnik, hogy ekkor már együttesen kezelték a Maros-part és a „melegfürdő” nyújtotta fürdőzési lehetőségeket, amelyekre a súlypontot kívánták helyezni – indoklásként rámutattak, hogy évente 150.000-200.000 fő használja a termálfürdőt. Legsürgetőbb feladatnak az iszap és a

termálfvíz gyógyvízzé minősítését,⁴⁰ illetve a reumatológiai osztály felépítését tartották, s ebben jelentős szerepet szántak a propagandatevékenységnek is. Az Egészségügyi Osztályt utasította a VB arra is, hogy a kórház részére engedélyt szerezzen a gyógyiszap Marosból történő kitermelésére.⁴¹ Amint az e forrásból körvonalaódni látszik, a fürdővárosi koncepció magában hordozta a turisztikai attitűdöt, hiszen az infrastrukturális hiányosságokat jelölték meg a fürdővárossá válás akadályaként, az egészségügyi funkciót elsősorban a helyieknek kínálva. Makó esete nem példa nélküli; ezt támasztja alá a szakirodalom is, ahogyan arról Michalkó és Rátz tanulmányában is olvashatunk: „a szocializmus időszakában felépült fürdők az azokra épülő szolgáltatások (szálloda- és vendéglátóipar, kiskereskedelem, rendezvények stb.) elégtelensége miatt nem voltak képesek valódi fürdővárossá avanszálni az érintett településeket.” (MICHALKÓ – RÁTZ 2011: 44).

ÁRVÍZ, MAROS-PART, ÜDÜLŐTELEP ÉS KEMPING

1970-ben Makót történetének legnagyobb árvize rázta meg, zökkenetette ki mindennapjaiból (PÁL LÁSZLÓNÉ – GILICZE 2007. 303–306). A VB-ülések jegyzőkönyvei is hangsúlyosan foglalkoznak az árvízhelyeztetel, a védekezés előkészítésével,⁴² illetve az ezzel kapcsolatos közösségi emlékezet materiális megjelenítésével, mivel többször is napirendre kerül egy árvízi emlékmű létrehozása,⁴³ illetve a József Attila Múzeumban kiállítás szervezése.⁴⁴

5. ábra A makói „nagy árvíz” 1970-ben. Forrás: MNL CSML ML

⁴⁰ Az iszap esetén egyébként 1961 óta hivatalosan használhatták a „gyógy-”, előtagot. TÓTH 2008, APIK 2018.

⁴¹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 34/1969.vb határozat

⁴² MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1970. június 9. ülés jegyzőkönyve

⁴³ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 94/1970.vb határozat, 144/1971. VB. határozat

⁴⁴ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 132/1970.vb határozat

Az árvíz nyilvánvalóan érintette a Maros-partot, melynek szabadidős tereit már elkezdték kialakítani, a jegyzőkönyvekből kinyerhető információk alapján a VB a terület rekreációs és turisztikai rendezésével és fejlesztésével 1973-ban kezdett el újból foglalkozni. Az 1973. június 13-án tartott ülésen az Idegenforgalmi és Marosparti Intézöbizottság tett jelentést a Maros-part további korszerűsítéséről, amelynek központi kérdésköre az üdülőttelep kialakítása és az infrastruktúra rendezése volt. Határozatot hoztak a hétvégi házak építésére vonatkozóan, és a Műszaki Osztály új engedélyeket nem adhatott ki az üdülőttelep rendezési tervének elkészültéig.⁴⁵ Ez, illetve a „már meglévő kiskertek, házak meghagyása” hozzászólások arra utalnak, hogy 1973-ra már épült néhány nyaraló/hétvégi ház, amelyek azonban nem egy tervszerűen kialakított üdülőttelep részei – ezt csak a határozat elfogadása után kezdték szisztematikusan kiépíteni. Ezen az ülésen merült fel a strand területének bővítése, ahogyan a parkosítás (Maros-park), illetve a közlekedés rendezése is. Újra előkerült a vendéglátás és ellátás javításának problémája – ennek orvoslására a VB utasította az Élelmiszergazdasági, Ipari- és Kereskedelmi Osztályt, hogy tárgyaljon a vendéglátó és kereskedelmi szervekkel. További problémát jelentett a „szűnyoghelyzet” a napközis táborban (amelyet egyébként sokan a mai napig szűnyogtelepként emlegetnek Makón), ezért a VB az érintett területre szűnyogirtást rendelt el.⁴⁶ Az ülésen tárgyalt kérdések és a megszavazott határozatok jelentősége, hogy az üdülőttelep rendezésének elsődleges okaként az idegenforgalmat és a megnövekedett igényeket jelölték meg. Az üdülőttelep rendezési tervének szerves része volt egy üdülőtársulat létrehozása, amelyet a telkeket birtokló vállalatok és egységek⁴⁷ összefogásával képzeltek el megvalósítani, s amely célja a Maros-part korszerű működtetése és fejlesztése. Az üdülőttelep kapcsán említették meg a strand és a Maros medrének rendezését is, amely utalhat arra, hogy az „üdülőttelep” fogalma nem csak a hétvégi házakkal beépített területre terjedt ki, hanem magába foglalta a fürdőrészt is. Előrelépés történt a parton való közlekedés tekintetében is, ugyanis közlekedési jelzőtáblák kihelyezéséről is határoztak az ülésen.⁴⁸

Az üdülőttelep kérdése egy év múlva képezte ismét témáját a VB ülésének. 1974. május 8-án a találkozón jelen voltak: a Dél-Alföldi Idegenforgalmi Intézö Bizottság Fejlesztési Szakbizottságának tagja (dr. Csatordai Antal, aki egyben a hódmezővásárhelyi tanács elnökhelyettese), Maróthy Gyöző főmérnök (CSOMITERV), illetve dr. Draskóczy Ede (Idegenforgalmi és Marosparti Bizottság elnöke). Maróthy beszámolójában kiemeli, hogy az üdülőttelep rendezési terve 1974. III. negyedévére készül el, és javaslatot tesz a beépítések szabályozására, tehát, hogy a tulajdonosok csak bizonyos típusú építmények közül választhatnak. Ezt a főmérnök azért tartja szükségesnek, mert a Maros várható áradásai miatt az új hétvégi házakat a vízszint fölé kell emelni, ezt pedig csak típustervekkel lehet megvalósítani. Ugyanilyen fontos a terület teljes közművesítése, különös tekintettel a szennyvíz elvezetésére. Több VB-tag kifogásolta a házak lábra emelését, a megnövekedő költségekre hivatkozva, továbbá, hogy ezek a megoldások nem teszik lehetővé a „kispénzü”, tehát rosszabb anyagi lehetőséggel rendelkezők számára Maros-parti üdülő építését. Az előző alkalommal tárgyalt problémák újra felmerültek: közlekedés (elsősorban utak) kérdése, vendéglátás elégtelensége, a meglévő hétvégi házak lebontása. A

⁴⁵ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1973. június 13. ülés jegyzőkönyve

⁴⁶ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1973. június 13. ülés jegyzőkönyve

⁴⁷ Ebből az időszakból magánnyaralóról még nincsen tudásunk.

⁴⁸ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 1973. június 13. ülés jegyzőkönyve

Bizottság végül a típusterves építkezés, a meglévő házak fokozatos lebontása mellett döntött. A jegyzőkönyvből az is kiderül, hogy felmerült az igény kultúrműsorok szervezésére, szórakozási lehetőségek elérésére is a parton, illetve a Maros-part közlekedésének javítása szempontjából mesterséges kanyar beiktatására, célforgalom bevezetésére, a házak tulajdonosainak/bérlőinek számára kijelölt parkolóhelyek létesítésére törekedtek.⁴⁹

Az 1967-ben megkezdett kempingfejlesztési ügy 1975-ben került újra a VB asztalára. A kempinget 1974-ben nyitották meg, az ahhoz vezető út kialakítását, a terület fásítását elvégezték; a tervezett további fejlesztéseket 1976 őszére ütemezték. A bővítés eredményeképp összesen 300 férőhely állt volna rendelkezésre: 50 férőhelyes motel, 220 férőhelyes sátor, 10 lakókocsiállás. A korszerűsítés turisztikai szempontjait az alábbi, a jegyzőkönyvből származó idézet is alátámasztani látszik: „A campingben megszállt vendégek, főleg nyugati turisták felvetése alapján kéri megvizsgálni – elsősorban a camping mögötti játszótéren a katonai eszközök elhelyezésének célszerűségét. A harci szellem nevelése, kialakítása nem a játszótérek feladata. Mindenek előtt a camping mögötti játszótéren lévő légvédelmi ágyu elhelyezését kéri felülvizsgálni és onnan mielőbb eltávolítani. Kelet-német állampolgárok elmondták, hogy náluk a játékboltokban sem hoznak forgalomba harci eszközöket ábrázoló játékot.”⁵⁰ Ezen felül dr. Antalffy Györgyné, a Szeged Városi Idegenforgalmi Hivatal munkatársa is rámutatott, hogy a fejlesztések célja, hogy „elősegítsék az idegenforgalom fokozását”, a hivatal másik képviselője (Párkányi Gyula) pedig kiemelte, hogy az Idegenforgalmi Bizottság 1976-ban 100.000 példányban ötnyelvű kiadvány megjelentetését tervezi. Bíró György, a *Makói Camping* vezetője hangsúlyozta azt is, hogy a tsz-szel szerződést kötve naponta két alkalommal, minimális díj ellenében lovaglási lehetőséget terveznek biztosítani a campinben megszálló vendégek számára.⁵¹

A Maros-part üdülőtelepének rendezésével kapcsolatos egyik utolsó jegyzőkönyv 1980-ban kelt. A korábban is fennálló bontási kérdések ekkorra sem látszottak megoldódni, ennek okaként azt jelölték meg az ülésen résztvevők, hogy 16, elhanyagolt állapotban lévő üdülő tulajdonosát még nem találták meg, így nem tudtak egyeztetni a bontási munkálatokról – az ő felkutatásukra a VB a mezőőrök, a szomszédos telkek tulajdonosai, és a sajtó segítségét kívánták igénybe venni. Az ülés fő témái egyrészt a *Marosparti üdülőtársulás előkészítő Bizottság*⁵² alakítása, másrészt a Maros-part rendezésével kapcsolatban a Maros pihenőpark létrehozása voltak. Az üdülőtársulat létrehozása (melyet a lakásszövetkezetek mintájára terveztek megvalósítani) nem csak praktikus okokból volt fontos, hanem azért is, hogy a „rendezéshez megnyerjék a közvéleményt”; s erre azért is lehetett szükség, mert a tervezett park létrehozásához nagyarányú társadalmi munka igénybevételét látta szükségesnek a VB. A Maros-parton elterülő közpark kialakításának célja, hogy az üdülővel nem rendelkezők is találjanak pihenési lehetőséget, de Bakos Zoltán tanácselnök-helyettes felhívta arra is a figyelmet, hogy hatékonyabb agitációs munkát kell folytatniuk annak érdekében, hogy minél több vállalat és szövetkezet létesítsen nyaralót a Maros-parton dolgozóik részére. A Maros pihenőpark átadását 1982-re datálták, azonban a későbbi dokumentumokban már nem bukkan fel ennek sorsa.⁵³ 1981-ben még két alkalommal

⁴⁹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 56/1974./V.8.vb határozat

⁵⁰ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 108/1975./VIII.14.vb határozat

⁵¹ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 108/1975./VIII.14.vb határozat

⁵² Az eredeti dokumentum szerinti írásmódban.

⁵³ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 2/1980./I.23.vb. határozat

kerül elő az üdülőtelep kérdése: mindkétszer a „Marosparti pihenőtelkek használatba adásához szükséges bérleti díj megállapítása” kapcsán. Ebből kiderül, hogy helyrajzi számtól függően 1,50 – 1,30 – 1,10 Ft/m² illetéket köteles fizetni, aki telket bérelne a telepen.⁵⁴ Ezt követően már csak egy 1984-es jegyzőkönyv érinti témánkat, amely pedig a Maros-part pihenőterületén található „Ludvári erdészház” bontásáról szól, s amelyből kiderül, hogy a VB a József Attila Mgtéessz-t jelölte ki a munka végrehajtására.⁵⁵

KITEKINTÉS

A 20. század második felének makói fürdőügyi történései a teljes képnek csak egy részét képezik. Már a két világháború közötti időszakban is megjelent az igény a turizmus beindítására, erről tanúskodik egy 1936-os újságcikk, „Makónak miért nincs idegenforgalma?” címmel (GY.M. 1936: 1.). Ez a gondolat mint előzmény nem jelenik meg a több évtizeddel későbbi fürdővárosi és turisztikai tervekben, ahogyan a fentebb ábrázolt folyamat sem tekinthető a kétezres évek közepével elindított makói turisztikai törekvések eredőjének. Erre utal legalábbis az a 2008-ban a Makói Hírekben és online is közzétett tájékoztató anyag, amely „Legyen Makó fürdőváros!” címmel foglalja össze a városvezetés addigi tevékenységét a fürdőturizmus meghonosításával kapcsolatosan, s amelyben ugyan utalnak a marosi gyógyiszap és a termálvíz, valamint a termálfürdő történetére és jelentőségére, de nem esik szó az 1960-as évek fürdővárosi koncepciójáról (MAKÓI HÍREK 2008, KOVÁCS ISTVÁNNÉ 2008). Párhuzamok pedig bőven akadnak: a fürdővárosi profil mellett a Maros-part 21. századi fejlesztése összecseng az 1970-es évek ezirányú tevékenységével, ahogyan a tágabb kontextus, az országos hatókörre való törekvés is. Napjaink fürdőfejlesztési akcióinak részletes elemzése azonban túlmutat e tanulmány keretein.

KONKLÚZIÓ

Tanulmányomban arra törekedtem, hogy primer forrásokra alapozva összegezzem az 1950-1990 között hozott, Makó város vezetésének azon döntései sorozatát, amely célja a település fürdővárossá nyilvánítására irányult. A dokumentumokból kitűnik, hogy már az 1950-es évektől igény mutatkozott a Maros-part rendezésére, s az iratokból, valamint visszaemlékezésekből az is leszűrhető, hogy a folyó strandolási lehetőséget biztosított a makóiak számára.

Az ötvenes évek derekán, a termálkút fúrása, majd a termálfürdő felépítése új színteret hozott a makói fürdőkultúrába. Az 1960-as évek végének fürdővárosi tervei már együttesen építettek mind a Maros-part strandjára, mind pedig a belvárosi fürdőre, és a koncepció szerves részét képezte az idegenforgalmi/turisztikai attitűd. Ezt erősítette a kemping létrehozása, illetve a turisták jelenléte, amely alátámasztotta a turisztikai profil létjogosultságát. A marosi iszap 1961-es, valamint a termálvíz 1988-as gyógyvízzé nyilvánítása (MEDGYESI 2012, APJOK 2018) az egészségturisztikai arculat felé mozdította a törekvéseket, ez pedig párhuzamban áll dr. Batka István (1896-1971) makói reumatológus főorvos terveivel, aki jelentős szerepet töltött be

⁵⁴ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 102/1981./X.21.vb határozat

⁵⁵ MNL CSML ML: Makó Város Tanácsa Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyvei, 19/1984./II.15.vb határozat

mind a gyógyiszap felfedezése, mind a termálvíz hasznosítása folyamatában; illetve a fürdőre alapozott „gyógy-idegenforgalom” is tervei között szerepelt, elsősorban egy reumakórház létrehozásával (MEDGYESI 2012, DEHELÁN 2012). Noha ez az ő életében már nem valósulhatott meg, úgy tekinthetünk a recens makói fürdőturisztikai fejlesztésekre és folyamatokra (APJOK 2020), mint Batka víziójának beteljesülésére. Hasonló párhuzam figyelhető meg a Maros-part pihenőterület jellegének 20. századi, illetve kortárs tendenciáiban (APJOK 2020) – de ez szintén egy következő tanulmány témája.

FELHASZNÁLT IRODALOM

APJOK VIVIEN (2018): A marosi gyógyiszap útja. A homokkitermeléstől a fürdőkultúráig. In Csengeriné Szabó Éva – Forgó Géza – Nagy Gábor – Szikszai Zsuzsanna (szerk.): *József Attila Múzeum évkönyve II.* Makó, József Attila Múzeum. 442–453.

APJOK VIVIEN (2020): Gazdasági tájból turisztikai táj? A makói (fürdő)turizmus története és értelmezési lehetőségei. In Albert Tóth Attila – Happ Éva – Printz-Markó Erzsébet – Kupi Marcell – Török Nikolett (szerk.): *„Multidiszciplinaritás a turizmusban.” X. Nemzetközi Turizmus Konferencia Tanulmánykötet.* Győr, Széchenyi István Egyetem. 6–20.

BÉLAFI BÉLA (1981): A szocialista életmód és a munka. In *NME Közleményei Miskolc, V. sorozat, Társadalomtudományok, 25. kötet.* 25-30. Online: https://matarka.hu/koz/ISSN_0324-6779/27k_1-4f_1981/ISSN_0324-6779_27k_1-4f_1981_025-030.pdf (Letöltés: 2020. 07. 28)

GY. M. (1936): Makónak miért nincs idegenforgalma? *Makói Ujság* 2(170). Makó, Makói Friss Ujság nyomda- és lapkiadóvállalat, 1.

JUSZTIN MÁRTA (2015): A fürdőváros mint realitás és lehetőség a két világháború közötti Magyarországon. In Galambos István – Michalkó Gábor – Törzsök András – Wirth Gábor (szerk.): *Fürdővárosok.* TITE Könyvek 7. Budapest, Magyar Földrajzi Társaság. 55–64.

MICHALKÓ GÁBOR – RÁTZ TAMARA (2011): *Egészségturizmus és életminőség Magyarországon: Fejezetek az egészség, az utazás és a jól(l)ét magyarországi összefüggéseiről.* Budapest, MTA Földrajztudományi Intézet.

PÁL LÁSZLÓNÉ SZABÓ ZSUZSANNA – GILICZE JÁNOS (2007): *Város a Maros mentén.* Makó története a források tükrében. Szeged, Csongrád Megyei Levéltár.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ – MÜLLER ANETTA – BÍRÓ MELINDA (2015): Bevezetés, fogalmi alapok. In Révész László – Müller Anetta – Herpainé Lakó Judit – Boda Eszter – Bíró Melinda: *A rekreáció elmélete és módszertana I.* A rekreáció kialakulása, története. A rekreáció felosztása. Eszterházy Károly Főiskola. 6–20.

SCHLEICHER VERA (2018): *Kultúrfürdő.* Kulturális kölcsönhatások a Balaton térségében 1821–1960 között. Budapest, L'Harmattan Kiadó

TÓTH FERENC (2002): Urbanizáció és településszerkezet. In Szabó Ferenc (szerk.): *Makó története 1894-től 1920-ig.* Makó Monográfiája 5. Makó, Makó Város Önkormányzati Képviselő-testülete. 171–196.

TÓTH FERENC (2008): Gazdálkodás. In Tóth Ferenc (szerk.): *Makó néprajza*. Makó Monográfiája 3. Makó, Makó Város Önkormányzati Képviselő-testülete. 159–260.

Internetes források

DEHELÁN AURÉLIA (2012): Dr. Batka István, a lokálpatrióta orvos. *Marosvidék* 1. sz. 3–5. <http://marosvidek.hu/kiadasok/2012/1szam.pdf> (Letöltés: 2020. 08. 01.)

KOVÁCS ISTVÁNNÉ MÁRIA MAGDOLNA (2008): Makó legyen fürdőváros. <http://mako2007.network.hu/blog/makoi-eletkepek-hirei/mako-legyen-furdovaros> (Letöltés: 2020. 03. 24)

MEDGYESI PÁL (2012): Dr. Batka István munkássága mérnökszemmel. *Marosvidék* 1. sz. 6–12. <http://marosvidek.hu/kiadasok/2012/1szam.pdf> (Letöltés: 2020. 08. 02)

MAKÓI HÍREK (2008): Legyen Makó fürdőváros! <https://docplayer.hu/6577366-Makoi-hirek-mako-varos-onkormanyzatanak-nem-tegnapi-otlete-mint-arrol-mar-hirt-beruhazas-tervezett-bekerulesi-koltsege-netto-3-5-milliard.html> (Letöltés: 2020. 08. 03)

TERMALONLINE.HU (2017): 60 éve használják a termálvizet Makón. <https://termalonline.hu/termal-hirek/60-eve-hasznaljak-termalvizet-makon> (Letöltés: 2020. 08. 01.)

Képek forrása

1. ábra: <https://www.facebook.com/makoileveltar/photos/3198072336973824>
(Letöltés: 2020. 08. 19.)

2. ábra: <https://www.facebook.com/makoileveltar/photos/3178461398934918>
(Letöltés: 2020. 08. 12.)

3. ábra: <https://www.facebook.com/makoileveltar/photos/3186717394775985>
(Letöltés: 2020. 08. 15.)

4. ábra: <https://www.facebook.com/makoileveltar/photos/3872988286148889>
(Letöltés: 2021. 04. 17.)

5. ábra: <https://www.facebook.com/makoileveltar/photos/2956253971155663>
(Letöltés: 2020. 05. 20.)